

KOHANDEL OCH RÄVSPEL KONTRA VÄRDEN OCH PRINCIPER

(Ur *Bruksanvisning för diktatorer – en berättelse om Belarus och Europas första moderna diktator*, Martin Uggla, 2014)

Våren 2008 är den officiella relationen mellan EU och Belarus iskall. Den förre presidentkandidaten Aljaksandr Kazulin sitter fängslad, dömd till fem och ett halvt års fängelse för ”huliganism” och ”våldsamt upplopp” efter att han lett protester mot fusket i valet två år tidigare. Ett tiotal ungdomsaktivister har nyligen dömts till fängelse, tvångsarbete eller böter för deltagande i en annan protestdemonstration.

Min belarusiska vän och kollega Lena Tankatjova är på tillfälligt Sverigebesök och sitter nu hemma i vårt kök och fikar. Hon ger nya dystra exempel på det hårdnande förtrycket i Belarus. Och så berättar hon plötsligt upprört vad hon just fått höra av en rådgivare till EU:s dåvarande utrikeschef Javier Solana. Enligt tjänstemannen pågår det ett diplomatiskt förhandlingsspel bakom kulisserna. EU har som ett resultat av dessa förhandlingar för avsikt att erkänna den kommande höstens parlamentsval som legitimt. Det skulle i så fall vara första gången sedan Lukasjenka kom till makten 1994.

Lenas oro går inte att ta miste på. Men när valrörelsen inför parlamentsvalet drar i gång med sedvanliga oegentligheter verkar hennes farhågor först obefogade. Fast ett par veckor före valdagen – när fusket redan är uppenbart för alla som vill se det – stärks de på nytt. Sveriges utrikesminister Carl Bildt och hans kollegor i EU:s ministerråd gör ett officiellt uttalande där de uttrycker förhoppningar om ett demokratiskt val. Och en talesperson för Solana meddelar i en intervju att om valet genomförs på ett bra sätt så kommer det att leda till lindrade EU-sanktioner mot den belarusiska regimen. Särskilt som några av de mest kända politiska fångarna – inklusive ovan nämnde Kazulin – just har släppts i förtid från sina fängelsestraff.

De belarusiska människorättsförsvarare som jag talar med befarar att EU ska erkänna valet. De är mycket bekymrade, eftersom det i så fall skulle innebära en radikal – och i deras tycke omotiverad – svängning i unionens inställning till människorättsbrotten i Belarus.

Ställda inför de inhemska valobservatörernas konkreta och ovederläggliga bevis på omfattande fusk och manipulation kritiserar ändå EU valets genomförande till slut. Men man noterar en del förbättringar och hänvisar till dessa när man strax därpå i alla fall lindrar sina sanktioner. Det ska senare visa sig – tack vare läckta diplomatdokument – att EU gett sig in i ett rävspel med Lukasjenka, uppenbarligen utan att inse att han är nästintill oslagbar på det området.

Relationen mellan EU och Belarus har varit frostig ända sedan Lukasjenka lät ändra landets konstitution 1996. EU vägrade erkänna resultatet av den folkomröstning som föregick reformen. Något år senare jagade den belarusiska regimen bort de flesta västländers ambassader från det prestigefulla Drodzy-området i Minsk, under förevändningen att man behövde genomföra omfattande renoveringar i hela stadsdelen. EU svarade med att stoppa Lukasjenka och ett antal statstjänstemän från möjligheten att resa in i unionen. Efter ett halvår av ordkrig och förhandlingar kom man fram till en kompromiss som löste den konflikten.

Under de följande åren visade EU i allmänhet ett ganska svalt intresse för utvecklingen i Belarus. Situationen förändrades i samband med unionens östutvidgning 2004, då Belarus plötsligt blev granne till EU via dess nya medlemsstater Polen, Litauen och Lettland.

Kort därefter inledde EU en konkret sanktionspolitik mot Belarus. Den utlösande faktorn var misstankarna om regimens inblandning i morderna på regimkritikerna Jury Zacharanka, Viktor Hantjar, Anatol Krasouski och Zmitser Zavadski. De personer som i en rapport till Europarådet pekats ut som ansvariga för morderna blev som framgått föremål för sanktioner i form av inreseförbud till EU.

En tid senare – efter ytterligare en förfuskad folkomröstning och ett manipulerat parlamentsval i Belarus – utvidgades sanktionslistan. Den kom nu även att inkludera ordföranden för landets centrala valkommission, Lidzija Jarmosjyna, samt en polischef med ansvar för den brutala behandlingen av demonstranter som protesterat mot valfusket, Jury Padabed. Åtgärden visade att sanktionsinstrumentet var dynamiskt och anpassningsbart till utvecklingen i landet. Den demonstrerade också tydligt att EU såg sina riktade sanktioner som ett sätt att straffa konkreta personer för konkreta människorättsbrott.

EU fortsatte sedan att föra en principfast och värdebaserad politik i ytterligare en tid. Polen och Litauen var drivande i unionens försök att åstadkomma en förändring i Belarus. Den orangea revolutionen i Ukraina gav inspiration. Men förhoppningarna kom av sig. Aljaksandr Lukasjenka fuskade sig till ytterligare en seger i presidentvalet 2006 och slog ner de följande protestdemonstrationerna med brutalt våld. Hundratals människor misshandlades och fängslades, däribland alltså presidentkandidaten Aljaksandr Kazulin.

Ett upprört och besviket EU bemötte den upptrappade repressionen med en ny utvidgning av sanktionerna. Man lade till Aljaksandr Lukasjenka och ytterligare ett trettiotal högt uppsatta statstjänstemän på listan. Man förde också in ett nytt moment som innebar att de som var föremål för sanktioner skulle få sina ekonomiska tillgångar frusna, i den mån de hade några sådana i EU-länder.

Inom den belarusiska demokratirörelsen var man positiv till EU:s hårdare linje mot Lukasjenka. Många hade förvisso önskat att betydligt fler personer utsatts för sanktioner och ingen trodde nog att dessa nålstick mot enskilda personer skulle få drastiska effekter. Men det var ändå en tydlig markering och därmed också ett välkommet moraliskt stöd för alla som kämpade för en demokratisk utveckling.

Från EU:s sida tycks man inte ha funderat så mycket på vad man egentligen ville med sina sanktioner. De var knappast resultatet av en medveten demokratifrämjande strategi utan hade snarare tillkommit som en spontan politisk reaktion på Lukasjenkas hårdnande förtryck, dikterad av en önskan att visa handlingskraft.

Till en början framgick inte ens vad den belarusiska regimen behövde göra för att sanktionerna skulle upphävas. Så småningom presenterade EU en lista med tolv demokratiseringskrav. Det handlade bland annat om genomförande av fria och rättvisa val, frigivning av alla politiska fångar och ett stopp för den omfattande repressionen mot olikfärdiga. Men EU ville också se reformer

av rättssystemet och andra åtgärder som till exempel garanterade att press- och föreningsfriheten respekterades.

Lukasjenka hade definitivt inget intresse av att uppfylla EU:s krav. En demokratisering av Belarus skulle riskera hans egen maktposition. Men samtidigt tornade de ekonomiska orosmolnen upp sig.

Ryssland hade tidigare konsekvent stöttat Lukasjenka. Dels politiskt, genom att godkänna alla förfuskade val och folkomröstningar sedan hans makttillträde. Dels ekonomiskt, genom att låta Belarus köpa olja och gas till kraftigt subventionerade priser. I utbyte fick Ryssland en lojal granne och därmed en buffertzona mot ett expanderande Nato, något som prioriterades högt av den geopolitiskt orienterade ryska statsledningen. Ryssland förhandlade så småningom också till sig ekonomiska löften. Den ryska energijätten Gazprom skulle i framtiden få köpa en majoritetsandel av det belarusiska statliga gasbolaget Beltransgaz som stod för vidareförmedling av rysk gas till övriga Europa. Lukasjenka gjorde sig emellertid ingen brådska att infria dessa löften. För att sätta press på honom hotade Vladimir Putin efter valet 2006 med en chockhöjning av de ryska gaspriserna, något som skulle få mycket kännbara konsekvenser för den belarusiska ekonomin.

Möjligheten att kompensera det minskade ekonomiska stödet från Ryssland med pengar från Väst – tidigare hade man lyckats få omfattande lån från Internationella valutafonden – tycktes obefintlig så länge hela det politiska ledarskapet var föremål för EU:s sanktionspolitik. Lukasjenka fann sig klämd från två håll. Men medan trycket från Ryssland ökade alltmer under eftervalsperioden började stämningarna inom EU sakta förändras, huvudsakligen av två skäl.

För det första växte frustrationen över att sanktionspolitiken inte verkade resultera i någon förbättring utan i praktiken bara ledde till avbrutna diplomatiska kontakter och ökad isolering. Många tycks felaktigt ha sett just sanktionerna som ett förändringsverktyg snarare än som den symboliska straffåtgärd som de i själva verket var. Betydligt viktigare för förändring var istället det konkreta stöd som vissa av EU:s medlemsstater – och i särskilt stor utsträckning Sverige – förmedlade till landets demokratirörelse.

För det andra innebar fnurrorna på tråden mellan Lukasjenka och Putin en delvis ny situation för EU. Det var nämligen inte bara Ryssland som betraktade Belarus som en viktig buffertzona. Motsvarande synsätt fanns företrätt inom EU – särskilt Polen hade ett geopolitiskt intresse av att hålla Ryssland på avstånd. Nu anade vissa en *risk* att Belarus av ekonomiska skäl skulle tvingas in under totalt ryskt inflytande. Andra såg mer optimistiskt den rysk-belarusiska konflikten som en *möjlighet* att locka bort Lukasjenka från Putin. I båda fallen framstod sanktionspolitiken som ett problem.

Hemligstämplade amerikanska ambassaddokument som kom till allmänhetens kännedom i december 2010 genom organisationen Wikileaks har visat att just Polen – med starkt inflytande över EU:s Belaruspolitik – tvärvände under våren 2008. Efter att tidigare ha stått för en tuff och värdebaserad linje var man plötsligt redo att överse med Lukasjenkas människorättsbrott, då dessa sågs som mindre hotfulla än Rysslands stormaktsambitioner. Georgienkrisen ställde saken på sin spets och Polen prioriterade realpolitiska avvägningar framför demokratiska principer.

För Lukasjenka innebar detta en möjlighet att spela ut EU och Ryssland mot varandra. Han skickade signaler till EU om att han var redo att tillmötesgå vissa krav i utbyte mot lindrade sanktioner och lät samtidigt Ryssland förstå vad som var i görningen. Inom EU tog man uppenbarligen fasta på inviterarna och inledde i smyg de förhandlingar som Lena Tankatjova senare kom att berätta om för mig.

I augusti 2008 utvecklades krisen i Georgien till ett fullskaligt krig. Lukasjenka gjorde Vladimir Putin irriterad genom att inte erkänna Abchaziens och Sydossetiens självständighet, men plockade samtidigt poäng hos EU. Strax därpå benådade han de tre politiska fångar som då satt fängslade. Tillsammans med några smärre förbättringar i genomförandet av parlamentsvalet en månad senare var det tillräckligt för att EU skulle frysa sina sanktioner mot de flesta som varit föremål för dem, inklusive Lukasjenka själv.

Ur de tolv demokratiseringskraven – som långtifrån hade uppfyllts – filterade man nu fram fem *rekommendationer* på önskade åtgärder: reformerad vallagstiftning, ökad föreningsfrihet, avskaffande av dödsstraffet, ökad pressfrihet och stopp för frihetsberövanden av oppositionella. EU:s tanke sades vara att de frysta sanktionerna skulle stimulera den belarusiska regimen till nya steg i demokratisk riktning.

De steg som följde var dock måttligt imponerande. Två oberoende tidningar fick åter distribueras genom det statliga prenumerationssystemet efter att ha varit bannlysta under en tid. Och man tillät den förre presidentkandidaten Aljaksandr Milinkevitjs nystartade organisation *Za svabodu* ("För frihet") att registrera sig. I övrigt gjordes ingenting, några reformer på systemnivå var det aldrig tal om. Hela den repressiva apparaten fanns kvar intakt, redo att när som helst tas i bruk.

EU framhärddade likväl med sin mjuka och uppmuntrande linje. Visserligen fortsatte man att stötta demokratirörelsen, men stödet underminerades delvis av att man i den officiella retoriken tonade ner kritiken mot regimens människorättsbrott. Parallellt inleddes – på svenskt och polskt initiativ – ett nytt EU-projekt under rubriken *Östliga partnerskapet*. Officiellt syftade det till att främja integrationen mellan EU och dess östliga grannländer. Men ovan nämnda dokument från Wikileaks avslöjar att det lika mycket handlade om att locka bort Belarus och de andra partnerländerna från Ryssland genom erbjudanden om ekonomiskt gynnsamma samarbeten, ett motiv som dock aldrig redovisades offentligt.

När det var dags för EU att sjösätta det *Östliga partnerskapet* bjöd man in Lukasjenka personligen till ett toppmöte i Prag. Som genom en ödets ironi inföll mötet den 7 maj 2009, på tioårsdagen av mordet på regimkritikern Jury Zacharanka. Lukasjenka valde till slut att inte delta i mötet, men kunde ändå glädjas åt den internationella legitimitet som inbjudan gett honom.

Tövädret mellan EU och Belarus fick effekter på andra håll. Internationella valutafonden beviljade i januari 2009 ett omfattande lån till Belarus, något som av politiska skäl knappast varit möjligt ett år tidigare. Och när det internationella ishockeyförbundet i maj samma år utsåg Belarus till värd för ishockey-VM 2014 hänvisade man bland annat till att EU betraktade den politiska utvecklingen i landet som positiv.

Ännu en tid avhöll sig Lukasjenka från alltför hård repression, i uppenbart syfte att fortsätta blidka EU. Men i grunden hade ingenting förändrats. När det var dags för EU att utvärdera det första året med lindrade sanktioner kunde belarusiska människorättsförsvarare konstatera att inte ett enda av EU:s tolv ursprungliga demokratiseringskrav hade uppfyllts. Vid det laget hade emellertid EU investerat så mycket prestige i sin relation med Lukasjenka att det upplevdes som omöjligt att återvända till den tidigare politiken utan att förlora ansiktet. Alltså lät man sina sanktioner förbli frysta ända fram till presidentvalet i december 2010.

Under tiden fortsatte det att gnissla i relationen mellan Moskva och Minsk. Lukasjenka förhållade ekonomiska integrationsprocesser som Ryssland insisterade på och ville inte heller släppa kontrollen över Beltransgaz, trots tidigare löften. Från ryskt håll kom ständigt nya hot om höjda gas- och oljepriser.

Sommaren 2010 sände den ryska tv-kanalen NTV plötsligt en halvtimmeslång dokumentär med titeln *Krjostnyj batka*, på svenska ungefär *Gudfarsan*. I filmen skildras Lukasjenkas regim på ett klart negativt sätt. Mycket tid ägnas åt de politiska mord som den belarusiska regimen misstänks ha varit inblandad i. Ett annat tema var att Ryssland hade fått så lite tillbaka för det stöd man skänkt Belarus genom åren.

Filmen följdes upp med både en andra och en tredje del, huvudsakligen på samma tema och med delvis samma innehåll. Det anmärkningsvärda var nu inte innehållet i sig, utan just det faktum att filmerna gjorts och visats i Ryssland, där den statliga kontrollen över tv-kanalerna i många avseenden är lika stark som i Belarus. Filmerna var alltså uppenbart sanktionerade av makthavarna i Kreml. I den version av NTV som sänds i Belarus ersattes visserligen *Gudfarsan* med andra program, men det var ändå tydligt att Ryssland nu ville sätta extra press på Lukasjenka.

Dokumentärserien gav upphov till spekulationer om att Ryssland tänkte avveckla sitt stöd för Lukasjenka och istället backa upp någon annan i det stundande presidentvalet. I oktober repriserades filmerna och kompletterades med en fjärde del, *Den sista hösten*. Här benämndes Lukasjenka föraktfullt som en medlem i ”Politiska outsiders gäng” tillsammans med andra makthavare på nedgång i det postsovjetiska landskapet som Kurmanbek Bakijev, Jurij Luzjkov och Michail Saakasjvili. En annan statligt kontrollerad rysk kanal sände ungefär samtidigt ett reportage där en psykiater ställde diagnos på Lukasjenka och konstaterade att han led av samma psykopatiska sjukdom som Stalin och Hitler.

I november 2010 – en dryg månad före valet – åkte Polens och Tysklands utrikesministrar till Belarus på officiellt besök. Man utlovade omfattande ekonomiskt stöd från EU i utbyte mot ett fritt och demokratiskt val. Med tanke på att valfusket redan pågick för fullt var det ett fåfängt villkor. Och det blev sedan helt inaktuellt när Rysslands president Dmitrij Medvedev besökte Minsk bara tio dagar före valdagen och fick Lukasjenka att gå med på en fördjupad ekonomisk integration i utbyte mot fortsatta oljesubventioner. I överenskommelsen ingick uppenbarligen en garanti för att Ryssland skulle erkänna valresultatet och ge fortsatt politiskt stöd till Lukasjenka.

Därmed försvann pressen på den belarusiska regimen att inför EU låtsas vara intresserad av demokratiska reformer. Istället uppstod ett annat behov: att ta tillbaka den totala kontrollen över det offentliga rummet och återgå till att krossa varje antydning till regimkritiska yttringar i samhället. Den attack mot demokrati rörelsen som inleddes på kvällen den 19 december 2010 var Lukasjenkas sätt att markera sin kursändring.

Presidentvalet 2010 kom av förklarliga skäl att bli en brytpunkt också i relationen mellan EU och Belarus. Unionens reaktion på den brutala repressionen lät inte vänta på sig. Utrikeschefen Catherine Ashton gjorde ett uttalande där hon fördömde våldet. Och bara några dagar efter valet publicerade fyra EU-staters utrikesministrar – inklusive Carl Bildt från Sverige – en debattartikel i *New York Times* och *International Herald Tribune* med rubriken ”Lukashenko the Loser”.

I artikeln markerade utrikesministrarna att EU:s försök att skapa goda relationer med Lukasjenka oåterkalleligen tagit slut, eftersom han svikit sina tidigare demokratiseringslöften. De konstaterade också att Lukasjenka trots den officiella segern i presidentvalet den 19 december egentligen var ”en förlorare”: han saknade reellt stöd från det belarusiska folket och skulle dessutom få kalla handen från EU i framtiden.

I själva verket var det snarare EU som hade förlorat. Man hade misslyckats med det rävspel som man själv initierat och tvingades nu inse att de senaste årens Belaruspolitik inte lett till något resultat utöver att Lukasjenka vunnit ytterligare tid vid makten.

Som väntat återinförde EU efter presidentvalet sina riktade sanktioner mot det belarusiska ledarskapet. Sanktionslistan utvidgades nu till att omfatta mer än hundra personer, som på olika sätt ansågs ha varit ansvariga för övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Jämte denna politiska markering utlovades ett omfattande ekonomiskt stöd till den belarusiska demokratiörelsen.

Under 2011 präglades situationen i Belarus som nämnts av en allt hårdare repression. Det rättsliga efterspelet till valet resulterade i långa fängelsedomar för flera ledargestalter inom den politiska oppositionen, däribland några av presidentkandidaterna. Under sommaren greps mer än 2 000 personer i samband med handklappsprotesterna. Och i augusti fängslades landets främste människorättsförsvarare, Ales Bjaljatski. Parallellt med detta antogs nya lagar som gjorde det allt svårare för oliktankande att organisera protester och annan regimkritisk verksamhet.

EU reagerade genom att skärpa sina sanktioner i flera omgångar. I februari 2012 lades ytterligare ett tjugotal namn till på sanktionslistan. Den belarusiska regimen trappade ilsket upp den diplomatiska konflikten och uppmanade Polens och EU:s ambassadörer att lämna landet samtidigt som man kallade hem sina egna ambassadörer från respektive beskickning. EU svarade genom att alla medlemsstater kallade hem sina ambassadörer ”för konsultation” – en solidaritetsyttring för de ivägkörda diplomaterna.

Det kom att dröja nästan två månader innan diplomaterna återvände till Minsk. Under tiden utökades sanktionslistan igen, och för första gången inkluderades några rika affärsmän som stod nära Lukasjenka och stöttade honom ekonomiskt, jämte ett antal av deras företag. Och det tog uppenbarligen skruv. Bara ett par veckor senare frigavs två av de politiska fångarna, presidentkandidaten Andrej Sannikau och hans medarbetare Zmitser Bandarenka, i förtid.

Det är förstås svårt att veta säkert om det var just trycket från EU som påverkade Lukasjenka till eftergifter. Men det tycks uppenbart att han kände sig hotad av att sanktionerna nu också började riktas mot regimens ekonomiska grundvalar. Ännu oroligare skulle han förmodligen ha

blivit om EU tagit ett steg till och infört restriktioner på den handel som bedrivs mellan EU och Belarus och som bidrar väsentligt till att fylla på den belarusiska statskassan. Men så långt var man inte beredd att gå, sannolikt för att också flera EU-stater har ett eget intresse av en fortsatt handel.

Redan när sanktionerna började omfatta det belarusiska näringslivet slog till exempel Slovenien och Lettland bakut, vilket ledde till undantag för vissa företag som bedrev aktiv handel med just dessa länder. EU kunde alltså bara enas om åtgärder som inte riskerade att få allvarliga negativa konsekvenser för någon av medlemsstaterna. Signalen till Minsk blev därmed lika beklaglig som tydlig: EU står visserligen upp för mänskliga rättigheter, men bara så länge det inte skadar dess medlemsstaters ekonomiska intressen.

Utvecklingen av EU:s Belaruspolitik efter december 2010 kom så alltmer att påminna om motsvarande period efter presidentvalet 2006. Precis som då följdes en inledande beslutsamhet med tydlig utgångspunkt i en principfast och värdebaserad utrikespolitik av ett mer kompromissvilligt agerande från EU:s sida.

När EU återupptog sin sanktionspolitik mot Belarus efter valet 2010 krävde man att alla politiska fångar skulle släppas fria och få upprättelse. Man villkorade också en lindring av sanktionerna och ett återupptaget officiellt samarbete med demokratiska förändringar på systemnivå: respekt för press-, mötes- och föreningsfriheten samt genomförande av fria och rättvisa val.

Efterhand tonade man ner sina krav. Vad gäller de politiska fångarna så förlorade den frågan något av sin laddning med tiden, då flera som dömts i det rättsliga efterspelet till presidentvalet frigavs efter avtjänat straff.

EU:s nya kursändring i Belaruspolitiken kan grovt dateras till sommaren 2012. Efter en dramatisk vår – då påtryckningarna från EU eskalerade och Sannikau och Bandarenka benådades – inträdde en betydligt lugnare period. Kanske spelade den då aktuella bilaterala konflikten mellan Sverige och Belarus en viss roll i sammanhanget. Den svenske ambassadören Stefan Eriksson blev plötsligt utvisad, och även om det knappast kan ha kommit som en total överraskning så innebar det ett hårt slag för Sverige. Inget annat EU-land var berett att riskera ett liknande scenario för egen del.

EU:s utrikes- och säkerhetspolitiska kommitté gjorde visserligen ett offentligt ställningstagande till stöd för Sverige. Men det allmänna intrycket var annars att övriga EU-länder snarare ville dämpa tonläget och inte riskera att relationen med Lukasjenka försämrades ännu mer. De ytterligare straffsanktioner som då diskuterades blev därför heller aldrig förverkligade.

Sanktionspolitiken förblev sedan i princip oförändrad. Ett undantag är att Belarus utrikesminister Uladzimir Makej i juni 2013 togs bort från sanktionslistan. Enligt EU:s officiella beslut var det ”för att underlätta diplomatiska kontakter mellan Belarus och EU”. Makej släpptes alltså in i den diplomatiska värmen helt utan motprestation från den belarusiska regimen.

Lukasjenka kunde å sin sida sitta still i båten, vilket passade honom alldeles utmärkt. Hans primära intresse är inte att föra någon särskild politik utan bara att behålla makten. Därför är han också glad ju närmare han kommer nästa presidentval utan att tvingas vidta åtgärder som kan äventyra hans ställning. I skrivande stund är hans maktposition lika stark som omedelbart efter presidentvalet 2010. Och en bidragande orsak är utan tvekan EU:s oförmåga att sätta ordentlig press på honom genom mer kännbara sanktioner.

Så länge Lukasjenka får stöd från Ryssland kan han således känna sig trygg, och behöver egentligen inte bry sig så mycket om EU överhuvudtaget. Men här finns samtidigt skäl till oro inför framtiden. Det ryska stödet är nämligen strategiskt motiverat snarare än baserat på varma känslor. Den personliga relationen mellan Lukasjenka och Putin har aldrig varit hjärtlig utan präglas av distans och ömsesidig misstro. En av de slutsatser som Lukasjenka kunde dra i samband med utvecklingen i Ukraina under våren 2014 var också att det geopolitiska läget i regionen kan förändras mycket snabbt och att ett partnerskap med Ryssland inte utgör någon långsiktig garanti för hans eget maktinnehav.

Det ligger därför i Lukasjenkas intresse att ständigt värna sitt manöverutrymme åt *flera* håll, så att han inte blir helt beroende av Rysslands gunst. Sett ur det perspektivet är en förbättrad relation med EU trots allt angelägen, särskilt om det kan åstadkommas genom små eftergifter som inte äventyrar Lukasjenkas kontroll över samhället.

Det plötsliga frisläppandet av den politiske fången Ales Bjaljatski i juni 2014 tolkades av många som just en sådan eftergift från regimens sida. Bjaljatski själv var inne på samma linje när han på en presskonferens resonerade kring frigivningens orsaker och eventuella följder:

– Förmodligen hoppas regimen kunna beveka EU, som ju koncentrerat sig alltmer på frågan om de politiska fångarna. Men jag vill uppmana EU att inte låta sig nöja med att jag blivit fri. Först när alla politiska fångar släppts och regimen vidtar åtgärder så att inte nya kan fängslas i deras ställe kan man tala om en förbättring av situationen.

Bjaljatskis budskap är detsamma som andra luttrade belarusiska människorättsförsvarare kontinuerligt framfört till EU i många år: en demokratisk utveckling i Belarus förutsätter *systematiska förändringar* som säkerställer att de mänskliga rättigheterna respekteras. Annars kan repressionen slå till med full kraft igen närhelst det passar regimen, precis som vid presidentvalet 2010. Om inte EU:s beslutsfattare tar till sig detta budskap är risken stor att det scenariot upprepas.